

Język polski, kl. III, 30.10.2020r.

Temat: *Chłopi* - narracja i język.

Ważne!

W powieści występują trzy struktury narracyjne:

- stylizator młodopolski,
- wsiowy gaduła,
- realistyczny obserwator

oraz stylizacje językowe (gwara synkretyczna, dialektyzmy, paralelizmy składniowe). Spróbujmy je zlokalizować. Jeśli wymienione pojęcia nie są ci znane, skorzystaj ze Słownika terminów literackich lub innego źródła, aby je wyjaśnić.

Ćwiczenie 7.1

Wskaż cechy charakterystyczne warstwy narracyjnej, którą w tradycji interpretacyjnej *Chłopów* określano mianem stylizatora młodopolskiego. Czy w poniższej wypowiedzi dostrzegasz styl charakterystyczny dla mowy chłopskiej?

Jesień szła coraz głębsza.

Blade dni wlekły się przez puste, ogłuchłe pola i przymierały w lasach coraz cichsze, coraz bladziej – niby te białe hostie w dogasających brzaskach gromnic [...].

Hej! Jesień to była, późna jesień!

I ani przyśpiewków, ani pokrzyków wesołych, ni tego ptaszków piukania, ni nawolywań nie słyhać było we wsi – nic, jeno ten wiatr pojękujący w strzechach, jeno te dżdże, sypiące jakoby szklivem po szybach, i to głucho, wzmagające się co dnia bicie cepów po stodołach. Lipce martwiały równo, jako te pola okólne, co wyczerpane, szare, odarte, w odpocznieniu leżały i cichości tężenia; jako te drzewiny nagie, poskręcane, żałobne, drętwiąjące z wolna na długa, długą zimę... Jesień to była, rodzona matka zimy [...]

Ćwiczenie 7.2

Wskaż cechy charakterystyczne warstwy narracyjnej, którą w tradycji interpretacyjnej *Chłopów* określono mianem wsiowego gaduły. Czy w poniższej wypowiedzi znajdujesz słownictwo charakterystyczne dla mieszkańców wsi?

A wszędy, na wozach, pod ścianami, wzdłuż rynsztoków, gdzie ino miejsce było, rozsiadły się kobiety sprzedające: która cebule we wiankach albo i we wrokach; która z płótnami swojej roboty i wełniakami, która z jajkami a serkami, a grzybami, a masłem w osełkach poobwijanych w szmatki, inna znów zasię ziemniaki, to gąsków parę, to wypierzono kurę, to len pięknie wyczesany albo i motki przędzy miała, a każda siedziała przy swoim i poredzały se godnie, jak to zwyczajnie na jarmarkach bywa; a trafił się kupiec, to sprzedawały wolno, spokojnie bez gorącości, po gospodarsku, nie tak jako te Żydy, co wykrzykują, handryczą i ciskają się kiej te głupie.

Ćwiczenie 7.3

Wskaż cechy charakterystyczne realistycznej narracji trzecioosobowej (określonej mianem realistycznego obserwatora), występującej w powieści.

Chmury gnały nisko, bure, ciężkie, jakby obłoczone, niby stada niemytych baranów. Staw pomrukiwał głucho, a czasami chlustał wodą o brzegi, na których gdzieniegdzie, wśród czarnych, pochylonych olch i wierzb rosochatych, czerwieniły się kobiety piorące szmaty – kijanki trzaskały zajadle po obu brzegach. Na drogach pusto było, gęsi tylko całymi stadami babrały w stężałym błocie i po rowach zarzuconych opadłymi liśćmi i śmieciami i dzieci krzyczały przed domami. Koguty zaczęły pisać po płotach, jakby na zmianę.

Jak sugeruje Teresa Skubalanka:

Teresa Skubalanka *Historyczna stylistyka języka polskiego. Przekroje*

[...] tekst *Chłopów* okazuje się stylistycznie zharmonizowany, dzięki umiarkowanej stylizacji na gwarę, uwzględnianiu przede wszystkim całego bogactwa leksyki i frazeologii ludowej, indywidualizacji i charakteryzacji językowej dialogów. Reymont postępuje z tworzywem gwarowym w swojej powieści dość swobodnie, przesypując dialektyzmy z narracji do wypowiedzi bohaterów w zależności od wielu czynników kontekstowych i sytuacyjnych.

Teresa Skubalanka, *Historyczna stylistyka języka polskiego. Przekroje*, Wrocław 1984, s. 390.

Tadeusz Lehr-Spławiński *Język polski*

Jest to więc język z punktu widzenia dialektologicznego mieszany, jaki w takiej postaci nie istnieje nigdzie, ale odpowiada doskonale duchowi języka ludowego, stanowi jakiś niby to typ ogólnochłopski, oparty na zachodnich dialektach Polski centralnej, z obszaru, którego centrum stanowi Łódź.

Tadeusz Lehr-Spławiński, *Język polski*, t. XXVI, s. 332.

Dzięki wykorzystaniu trzech różnych perspektyw narracyjnych: uczestnika, obserwatora i poetyckiego stylizatora, autor stworzył panoramiczny, wielowymiarowy obraz wiejskiej egzystencji. Realistycznie opisane życie chłopskich bohaterów (zwracających uwagę bogatymi i zróżnicowanymi cechami osobowościowymi) mitologizuje wymowę wiejskiej chaty, w której rozwija się świadomość patriotyczna, społeczna i kulturowa. *Chłopi* są jednym z najbardziej modelowych przykładów reinterpretacji źródeł folkloru. Powieść zyskała rozgłos i uznanie międzynarodowe (została przetłumaczona na 19 języków), czego konsekwencją stało się przyznanie autorowi Literackiej Nagrody Nobla w 1924 roku.

Niewiele przywołanych faktów pozwala umieścić akcję powieści po roku 1863. Jest to opowieść o codzienności obyczajowej na wsi, z wyeksponowaniem zmienności rytmu przyrody i kalendarza liturgicznego. Dzieje rodziny Borynów układają się w uporządkowaną linię fabularną, złożoną z licznych i ciekawych epizodów. Zróżnicowana warstwa narracyjna powieści świadczy o przemyślanych rozwiązaniach artystycznych autora. Ze względu na zastosowanie literackiej transpozycji gwarowej jest to również znakomity przykład realizacji estetyki ludowości w literaturze Młodej Polski.

Obraz XIX-wiecznej wsi

Trumna chłopska

Aleksander Gierymski, Trumna chłopska, 1894-1895, olej na płótnie, Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna

Władysław Orkan Komornicy

Dziwnie mieszkają, jak i ci Satrowie... Chałupinę mają na brzysku niedużą, starą. Gonty z dachu powylatywały, szparami mógłby woły wewieść rogate... A oni w traczy deski rzną dzień po dniu.

– Mogliby chałupę pokryć.

– Nie pilno! – odpowiadają ludziom. – Niech ta stoi do wole Boskie...

W zimie pokryje śnieg, a w lecie nie ma czasu, i tak schodzi. „Kto ostanie w chałupie, to se niech stawia... – myśli sobie każdy z nich po cichu. – Jak by się ta dokładał. To nie moje.

I zarabiają w lesie, a chałupa stoi do wole Boskie póki stoi... W oknach ino dwie szyby całe, a reszta deszczułkami zabita.

Władysław Orkan, Komornicy, Warszawa 1955, s. 73.

Ćwiczenie 8

Powyższy fragment pochodzi z utworu Władysława Orkana *Komornicy* – mrocznej opowieści o nędzy i niedoli życia na wsi w XIX wieku. Obie powieści – *Komornicy* i *Chłopi* – powstawały w zbliżonym okresie i obie stanowią przykład młodopolskiej prozy o tematyce społecznej. Zastanów się i odpowiedz, jaka atmosfera emanuje z powieści Władysława Reymonta, a jaka – z dzieła Władysława Orkana. Porównaj je.

Chłopi i mit

W powieści Reymonta występują nawiązania do mitologii greckiej. Najwyraźniejszym tego przejawem są porównania wątku romansowego Jagny i Antka do mitu trojańskiego (wedle

którego Jagna występuje w roli pięknej Heleny, a Antek – w roli Parysa). Nawiązania te również odpowiadają gatunkowi epepei.

Ćwiczenie 9

Napisz opowieść o miłości Jagny i Antka z wykorzystaniem konwencji mitu i na podstawie następującego tekstu:

Stary kміeć Boryna włada autokratycznie w swojej zagrodzie, a wszyscy mieszkańcy wsi patrzą nań z szacunkiem: jest on niejako przywódcą ludu, tak jak ongiś achajscy książęta. Lipce mają swoje zebrania gminne, swoje spory o następstwo tronu, swoje wyprawy wojenne, swoich bohaterów, tak jak owe greckie państewka [...]. Piękna Helena, zarzewie wojny i zniszczenia, źródło fatalnych katastrof, zwie się w powieści Reymonta – Jagusią; jest ona również nęcącą, wiarołomną, a przecież przez wszystkich pożądaną jak spartańska królowa.

Wykorzystaj wiedzę o losach bohaterów zdobytą podczas projekcji filmu Jana Rybkowskiego.

Zadaniowo

Ćwiczenie 10

Obejrzyj obraz Ferdynadna Ruszczyca *Ziemia*. Czy odnajdujesz podobny obraz chłopca w powieści Reymonta? Odpowiedź uzasadnij.

Ziemia

Ferdynand Ruszczyca, *Ziemia*, 1989, olej na płótnie, Muzeum Narodowe w Warszawie, Ćwiczenie 11

Napisz rozprawkę na temat: „Człowiek i natura – symbioza czy odwieczna walka?”. Odwołaj się do *Chłopów* Reymonta i wybranych tekstów kultury.

zadanie interaktywne

-
-

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

[Następna strona Jesień w Lipcach. W kręgu estetyki powieściowej Reymonta](#)